

Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego
Sąd Apelacyjny w Szczecinie
Prokuratura Apelacyjna w Szczecinie
Wojewódzki Sąd Administracyjny w Szczecinie

ACTA IURIS STETINENSIS 5

ZESZYTY NAUKOWE UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO NR 812

Szczecin 2014

Komitet Redakcyjny

dr hab. Zbigniew Kuniewicz prof. US – Dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego
Ryszard Iwankiewicz – Prezes Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
Grzegorz Jankowski – Prezes Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie
Józef Skoczeń – Prokurator Apelacyjny
Maciej Żelazowski – Sędzia Sądu Apelacyjnego w Szczecinie, Wiceprezes Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
Arkadiusz Windak – Sędzia Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie, Przewodniczący II Wydziału
Tadeusz Kulikowski – Zastępca Prokuratora Apelacyjnego
dr hab. Marek Andrzejewski prof. US – Redaktor naukowy
Szymon Slotwiński – Sekretarz redakcji

Rada Naukowa

prof. dr hab. Roman Hauser – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu | prof. dr hab. Andrzej Jakubecki – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie | prof. dr hab. Andrzej Marciniak – Uniwersytet Łódzki | prof. dr hab. Mirosław Nazar – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie | prof. dr hab. Zbigniew Ofiarski – Uniwersytet Szczeciński | dr hab. Adam Olejniczak prof. UAM – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu | dr hab. Lech Paprzycki – Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie | prof. dr hab. Władysław Rozwadowski – Uniwersytet Szczeciński | prof. dr hab. Tadeusz Smoczyński – Uniwersytet Szczeciński, Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk | prof. dr hab. Roman Wieruszewski – Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk | prof. dr hab. Bronisław Ziemanin – Uniwersytet Szczeciński | Rosario Sapienza, Full Professor of International and European Law – The University of Catania School of Law | Ashok R. Patil, Prof. dr L.L.M., Ph.D. – National Law School of India University, Bangalore, Karnataka State (India) | Fursa Svetlana Yaroslavovna, prof. dr hab. honoured lawyer of Ukraine | Henry Zhu hao Wang, Assistant Professor – China University of Political Science and Law | Prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius – Uniwersytet Wileński | Dr John Sorabji – University College, London | José García-Añón, Ph.D. in Law, Full Professor, School of Law – University of València (Spain) | Terekhova Lydia, Professor, Doctor of Law, Omsk state University, Faculty of Law | Masahiko Omura, Doctor of Law, Professor at Chuo University Law School (Tokyo, Japan) | Elena Kudryavtseva, Professor, Law Faculty of Moscow State University | Alexandre Freitas Câmara, Professor Emeritus and Head of Civil Procedure Department at Rio de Janeiro Judicial School | Jayesh Rathod, Associate Professor of Law – American University Washington College of Law | Rett R. Ludwikowski, Ph.D., Professor of Law, Columbus School of Law – The Catholic University of America | Lilia Abramchik, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor – Yanka Kupala State University of Grodno (Belarus)

Lista recenzentów znajduje się na stronie internetowej zeszytu naukowego | <http://wpiaus.pl/actaiuris>

Redaktor naukowy | dr hab. Marek Andrzejewski prof. US

Redaktor tematyczny | Szymon Slotwiński

Redaktor językowy | Elżbieta Blicharska

Korektor | Joanna Grzybowska

Skład komputerowy | Iwona Mazurkiewicz

**Publikacja została wydana dzięki wsparciu finansowemu
Sądu Apelacyjnego w Szczecinie, Prokuratury Apelacyjnej w Szczecinie,
Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie**

Wersja papierowa jest wersją pierwotną

Pełna wersja publikacji <http://wpiaus.pl/actaiuris>

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne online w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities
<http://cejsh.icm.edu.pl>

© Copyright by Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2014

ISSN 1640-6818 | ISSN 2083-4373

WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO

Wydanie I. Ark. wyd. 25,0. Ark. druk 28,3. Format B5. Nakład 194 egz.

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
-------------	---

ORZECZNICTWO SĄDÓW SZCZECIŃSKICH

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 10 lipca 2013 r., sygn. akt II S 23/13	11
Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 30 listopada 2012 r., sygn. akt I ACz 813/12	15
Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 28 lutego 2013 r., sygn. akt II AKa 12/13	29
Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 15 maja 2012 r., sygn. akt III AUa 106/12	37
Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 15 grudnia 2011 r., sygn. akt III AUa 385/11	47
Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie z dnia 8 lutego 2012 r., sygn. akt I SA/Sz 881/11	53

KOMENTARZE

DO ORZECZEŃ SĄDÓW SZCZECIŃSKICH

Jan Andrzejewski – Głosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 31 października 2012 roku, sygn. akt I ACA 446/12	81
Joanna Szyjewska-Bagińska – Głosa do wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie z dnia 6 marca 2013 roku, sygn. akt II SA/Sz 149/13	93

PRAWO KARNE

Mariusz Nawrocki – O (nie)możności łączenia w czyn ciągły zachowań o tożsamej podstawie normatywnej	111
Michał Peno – Współczesne koncepcje uzasadnienia karania (zarys typologii)	129
Adam Wróbel – Pozorny (pomijalny) zbieg przepisów przestępstwa i wykroczenia.....	155

PRAWO CYWILNE

Anna Urbańska-Lukaszewicz – Przenoszenie nieruchomości z majątku wspólnego małżonków do majątku osobistego w świetle orzecznictwa i poglądów doktryny.....	171
Ewa Szubert – Stwierdzenie nabycia spadku – uwagi na temat możliwości wzruszenia prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku oraz zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia.....	193
Szymon Słotwiński – Intertemporalne aspekty kompensacji negatywnych przeżyć pośrednio pokrzywdzonych w orzecznictwie Sądu Najwyższego	213

PRAWO ADMINISTRACYJNE

Marek Górski – Nowe regulacje prawne w zakresie ochrony jakości powietrza – monitoring i przywracanie wymaganego stanu jakości powietrza	233
Kornelia Łuczejko – Dane osobowe w internecie – wybrane zagadnienia administracyjnoprawne	247
Przemysław Zdyb – Postępowanie sądowoadministracyjne w przedmiocie skargi na odmowę udzielenia informacji prasie	263
Radosław Ulanowski, Jan Uniejewski – Zasady postępowania egzekucyjnego w administracji a zasada proporcjonalności	279

Agnieszka Lasecka – Legalizacja obiektu wybudowanego w warunkach samowoli budowlanej a legalizacja obiektu wybudowanego na podstawie nieważnego pozwolenia na budowę.....	299
Jarosław Marczak – Prowincje jako forma samorządu lokalnego w Hiszpanii.....	321
Anna Barczak – Procedury ocen oddziaływania na środowisko	353
Katarzyna Święch-Kujawska – Związki rodzinne a zwolnienia w podatku od spadków i darowizn.....	377
Paweł Mańczyk – Pobór podatku od nieruchomości oraz opłaty targowej, miejscowej, uzdrowskiej i od posiadania psów w drodze inkasa na przykładzie wybranych gmin województwa zachodniopomorskiego.....	393
Ewa Kowalewska – Rola banku centralnego w utrzymaniu stabilności systemu finansowego.....	407
Wojciech Bożek – Glosa do orzeczenia Głównej Komisji Orzekającej z dnia 17 maja 2012 roku BDF1/4900/45/44/12/1149	423
VARIA	
Małgorzata W. Greßler – Uwagi o wolności wyboru zawodu w prawie niemieckim	435

Anna Urbańska-Łukaszewicz*

INP PAN

**PRZENOSZENIE NIERUCHOMOŚCI Z MAJĄTKU WSPÓLNEGO
MAŁŻONKÓW DO MAJĄTKU OSOBISTEGO
W ŚWIETLE ORZECZNICTWA I POGLĄDÓW DOKTRYNY**

Streszczenie

Artykuł dotyczy przenoszenia nieruchomości między majątkami małżonków. Przeprowadzone badania pozwoliły ustalić, że małżonkowie mogą przenosić nieruchomości za pomocą umów cywilnoprawnych. Czasami przeniesie jest też skutkiem zawarcia umowy majątkowej, np. w sytuacji gdy małżonkowie zadecydują, że przedmioty należące do majątku osobistego wejdą do majątku wspólnego. Celem samej umowy majątkowej małżeńskiej nie jest jednak przenoszenie przedmiotów, tylko zmiany organizacyjne w ustroju majątkowym. Przenoszenie nieruchomości zawsze wymaga formy aktu notarialnego. Polskie prawo wprowadza także pewne ograniczenia w tym aspekcie oraz ochronę wierzycieli małżonków. W literaturze przedmiotu postuluje się, aby uregulować wyraźnie omawiane zagadnienia.

Słowa kluczowe: Kodeks rodzinny i opiekuńczy, majątki małżonków, umowa majątkowa małżeńska, przenoszenie nieruchomości pomiędzy majątkami małżonków, ograniczenia w rozporządzaniu nieruchomościami, ochrona wierzycieli

---

*E-mail: poczta@aurbanska.pl.

Wprowadzenie

Inspiracją do napisania tego artykułu był wyrok Sądu Najwyższego z 9 września 2011 r., sygn. akt I CSK 616/10¹, który zawiera rozstrzygnięcie w przedmiocie przenoszenia nieruchomości z majątku wspólnego małżonków do majątku osobistego. Wcześniej już Sąd Najwyższy i przedstawiciele doktryny wielokrotnie wypowiedzieli się we wspomnianej tematyce. Kwestią sporną był sposób, w jaki małżonkowie mogą przenosić przedmioty między swoimi majątkami. Czy prawo wymaga, aby była to umowa majątkowa małżeńska, czy właściwa jest umowa uregulowana w kodeksie cywilnym? Wyrok ten potwierdza przyjętą już przez Sąd Najwyższy linię orzeczniczą. Wskazuje też, że problematyka przenoszenia nieruchomości między majątkami małżonków może nadal wywoływać wątpliwości, gdyż sądy poszczególnych instancji inaczej podchodziły do zagadnienia. Także w doktrynie tematyka ta nadal wzbudza zainteresowanie². Zauważono, że trudności może powodować także odróżnienie umów przenoszących przedmioty majątkowe od intercyz³.

Sąd Najwyższy we wspomnianym orzeczeniu stwierdził, że umowa małżonków, w której rozporządzają przedmiotem majątkowym i przenoszą go z majątku wspólnego do majątku osobistego, nie jest umową majątkową małżeńską. Tym samym nie ma do niej zastosowania szczególna ochrona osób trzecich wyrażona w art. 47¹ k.r.o. Wierzycielom małżonków przysługują roszczenia chroniące ich prawa na zasadach ogólnych, wyrażone w art. 59 k.c. i 527 k.c.

Z pełną aprobatą należy przyjąć powyższe stanowisko Sądu Najwyższego. Uzasadnienie Sądu jest jednak krótkie, dlatego warto rozszerzyć argumentację o stanowisko doktryny, głosy przeciwne, a także ograniczenia w swobodzie dokonywania rozporządzeń i ochronę osób trzecich w tym aspekcie. Pozwoli to lepiej przedstawić problematykę przesunięć przedmiotów między majątkami małżonków i spojrzeć na nią w szerszym kontekście.

¹ Wyrok SN z 9.09.2011 r., I CSK 616/10, Lex nr 1055017.

² G. Jędrejek, *Intercyzy. Pojęcie. Treść. Dochodzenie roszczeń*, Warszawa 2011, s. 194; E. Skowrońska-Bocian, *Małżeńskie ustroje majątkowe*, Warszawa 2010, s. 80.

³ G. Jędrejek, *Intercyzy...*, s. 195.

Przesunięcia nieruchomości między majątkami małżonków

W literaturze dominuje pogląd o dopuszczalności przesunięć przedmiotów z majątku wspólnego małżonków do osobistego jednego z nich⁴. Taka argumentacja jest spójna z konstytucyjną ochroną własności (art. 31 ust 3, art. 64 ust 1 i 3 Konstytucji). Dyskusje wywołuje jednak sposób, w jakim czynność przenosząca powinna być dokonana. Wykształciły się dwa stanowiska w omawianym aspekcie. Z jednej strony znajdują się zwolennicy takich przesunięć w drodze umów cywilnoprawnych, np. w drodze umowy sprzedaży czy darowizny⁵. Z drugiej zaś strony możemy wyróżnić przedstawicieli doktryny, którzy uważają, że rozporządzenie z tego majątku na rzecz majątku osobistego może nastąpić tylko w drodze umowy majątkowej małżeńskiej⁶.

W literaturze przedmiotu, jak i w judykaturze⁷ dominuje stanowisko o możliwości dokonywania przesunięć przedmiotów z majątku wspólnego do majątku osobistego za pomocą umów cywilnoprawnych. O ważności umowy decydują przepisy Kodeksu cywilnego. Przytacza się między innymi argument, że zawarcie małżeństwa nie ogranicza zdolności do czynności prawnych ani swobody zawierania umów pomiędzy małżonkami. Żaden przepis *expressis verbis* tak nie stanowi. Za dowolnością w tym aspekcie przemawia także konstytucyjna zasada równego traktowania małżonków i osób trzecich (art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji)⁸. Zauważono, że niekonstytucyjnie byłoby pozwolić małżonkom zawierać umowy z osobami trzecimi, w których oni sami między sobą nie mogliby być stronami. Pojawił się też pogląd, że sprzeczna z zasadami współżycia społecznego byłaby

---

⁴ Stanowisko odmienne zajmuje E. Skowrońska-Bocian, która uważa, że w czasie trwania wspólności ustawowej wyłączona jest możliwość dokonywania czynności prawnych, które prowadzą do przejścia konkretnego przedmiotu majątkowego z majątku wspólnego do majątku osobistego, E. Skowrońska-Bocian, *Małżeńskie...*, s. 83.

⁵ J. Panowicz-Lipska, *Glosa do Postanowienia SN z dn. 6.6.1975 r., sygn. alt III CRN 134/75*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 1977, nr 2, poz. 28; A. Szpunar, *Przesunięcia między majątkiem wspólnym i odrębnym małżonków*, „Państwo i Prawo” 1989, nr 2–3, s. 3 i n.

⁶ J. Piątkowski, *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, red. J. Piątkowski, Wrocław 1985, s. 393 i n.

⁷ Uchwała SN z 16.01.1964 r., III CO 64/63, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego” 1964, nr 11, poz. 220; wyrok SN z 17.11.1967 r., I CR 296/66, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego” 1968 nr 7, poz. 125; uchwała SN z 19.12.1991 r., III CZP 133/91, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 1992, nr 7–8, poz. 171; uchwała SN (7) z 10.04.1991, III CZP 76/90, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego” 1991, nr 10–12, poz. 117.

⁸ P. Warczyński, *Przesunięcia między majątkami małżonków w czasie trwania wspólności majątkowej*, „Państwo i Prawo” 2009, nr 1, s. 91.

sytuacja, w której małżonkowie mogli rozporządzić przedmiotem należącym do majątku wspólnego tylko na rzecz osoby trzeciej, z wyłączeniem ich samych⁹. Ponadto podkreślono, że wspólność ustawowa ma służyć przede wszystkim małżonkom¹⁰ oraz że istnieje ona także, jak nie ma żadnych składników¹¹. Zauważono, że gdyby ustawodawca chciał ograniczyć te uprawnienia, uregulowałby tę kwestię *expressis verbis*¹². Ostatni pogląd uznano jednak za nietrafny, gdyż odpowiedni przepis już istnieje i jest nim art. 58 § 1 i 2 k.c., który przesądza o tym, kiedy czynność prawna jest nieważna¹³.

Zgodnie z odmiennym stanowiskiem, do czynności prawnych mających na celu zmianę przynależności przedmiotu z majątku wspólnego do majątku osobistego, wymagane jest zawarcie umowy majątkowej małżeńskiej. Zwolennicy tego rozwiązania argumentują, że małżonkowie przez dokonywanie czynności prawnych nie mogą zmieniać składu wspólności, gdyż Kodeks rodzinny i opiekuńczy przewiduje możliwość zmodyfikowania ustroju ustawowego przez zawarcie umowy majątkowej małżeńskiej. Przesunięcia przedmiotów z majątku wspólnego do majątków osobistych mogą natomiast doprowadzić do obejścia prawa i faktycznego podziału majątku wspólnego¹⁴. Ponadto zauważono, że pomimo to, iż zawarcie małżeństwa nie wpływa na ograniczenie zdolności do czynności prawnych osób, którego je zawarły, to wstąpienie w ten związek oddziałuje na sytuację majątkową i osobistą małżonków. Muszą oni podporządkować się regulom Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, które są bezwzględnie obowiązujące, co sprawia, że małżonkowie nie mogą na przykład żądać podziału majątku wspólnego czy zobowiązać się do rozporządzenia swoim udziałem (art. 35 k.r.o.). Zwolennicy tego stanowiska uznają, że swoboda dokonywania czynności prawnych, przez sam fakt zawarcia małżeństwa, została ograniczona¹⁵. Nie przekonuje ich więc pogląd, że prowadzi to do naruszenia pozycji małżonków przez to, że prawo nie pozwala im dokonywać pewnych czynności, które mogą być realizowane

⁹ J. Wiącek, *Glosa do postanowienia SN z dnia 6 czerwca 1975 r. (syng. akt III CRN 134/75)*, „Nowe Prawo” 1878/1/145, s. 147.

¹⁰ Uchwała SN z 10.04.1991, III CZP 76/90...

¹¹ A. Szpunar, *Przesunięcia między majątkiem...*, s. 7–8.

¹² P. Warczyński, *Przesunięcia między majątkami...*, s. 92.

¹³ G. Jędrejek, *Intercyzy...*, s. 197–198.

¹⁴ J. Piątoski, *System prawa rodzinnego...*, s. 393 i n.

¹⁵ A. Lutkiewicz, *Glosa do uchwały SN z dnia 10.04.1991, sygn. akt III CZP 76/90*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 1994, nr 2, poz. 25.

z osobami trzecimi¹⁶. Od zasady konieczności zawierania umów majątkowych małżeńskich zwolennicy omawianego poglądu dopuszczają wyjątek, dotyczący przedmiotów służących do zaspokajania potrzeb osobistych jednego małżonka czy drobnych wydatków konsumpcyjnych. Można je przenosić za pomocą umów cywilnoprawnych¹⁷. Podniesiono jednak, że trudno jest ustalić, które przesunięcia należą do drobnych, a które wymagają zawarcia umowy majątkowej¹⁸. Do tej ostatniej kategorii nie można moim zdaniem zaliczyć nieruchomości.

Sąd Najwyższy w orzeczeniu zaprezentowanym we wstępie przychylił się do pierwszego z omawianych stanowisk i uznał, że rozporządzenia przedmiotem między majątkami małżonków nie uznaje się za umowę majątkową małżeńską. Potwierdził tym samym przyjętą już przez siebie linię orzeczniczą¹⁹.

Na marginesie warto dodać, że jako przykład odejścia od linii orzeczniczej Sądu Najwyższego w omawianej problematyce podaje się orzeczenie z 28.01.1988 roku²⁰, w którym Sąd przyjął, że nie jest dopuszczalne rozporządzanie przez małżonków poszczególnymi składnikami majątku wspólnego na rzecz majątku osobistego każdego z nich²¹. Inne orzeczenie, które się wskazuje, to postanowienie²², w którym Sąd stwierdził, że nie można przenosić przedmiotów z majątku wspólnego do osobistego, jako prowadzące do zniesienia współwłasności. Jak zauważono już w literaturze, orzeczenie to zapadło w trochę innej sytuacji niż omawiane wcześniej. Dotyczyło ono podziału majątku wspólnego w czasie trwania wspólności, a nie przenoszenia przedmiotów między majątkami małżonków²³. Ponadto jest ono zgodne z treścią art. 35 k.r.o., który wprowadza

¹⁶ A. Lutkiewicz, *Glosa do uchwały SN z dnia 10.04.1991...*

¹⁷ J. Piąkowski, *System prawa rodzinnego...*, s. 397–398.

¹⁸ A. Szpunar, *Przesunięcia między majątkiem...*, s. 6.

¹⁹ Zob. uchwały SN z 16.01.1964 r., III CO 64/63...; z 19.12.1991 r., III CZP 133/91...; uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 10.04.1991 r., III CZP 76/90...; wyrok z 28.04.2004 r., III CK 469/02, OSNC 2005, nr 5, poz 85; postanowienie SN z 20.02.2008 r., II CSK 451/2007, „Monitor Prawniczy” 2008, nr 6, s. 285.

²⁰ Uchwała SN z 28.01.1988 r., III CZP 86/87, niepubl.

²¹ E. Holewińska-Lapińska, *Ochrona wierzyciela jednego z małżonków pozostających w umownym ustroju majątkowym*, w: *Studia i analizy Sądu Najwyższego. Tom 2*, red. A. Ślęzak, W. Wróbel, Warszawa 2008, s. 78.

²² Postanowienie SN z 6.06.1975 r., III CRN 134/75, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego” 1976/6/136.

²³ A. Szpunar, *Przesunięcia między majątkiem...*, s. 10 i n.; J. Wiącek, *Glosa do postanowienia SN z dnia 6 czerwca 1975 r...*; J. Panowicz-Lipska, *Glosa do Postanowienia SN z dn. 6.6.1975 r...*

ograniczenie w rozporządzaniu składnikami majątku wspólnego. Jest więc spójne z całą linią orzeczniczą.

Przeniesienie nieruchomości pomiędzy majątkami małżonków za pomocą umowy majątkowej małżeńskiej

Małżonkowie mogą przez umowę zawartą w formie aktu notarialnego wspólność ustawową rozszerzyć lub ograniczyć albo ustanowić rozdzielność majątkową lub rozdzielność majątkową z wyrównaniem dorobków (art. 47 k.r.o.). Umowa ta może zostać zawarta przed wstąpieniem w związek małżeński, jak i podczas jego trwania. Do umów majątkowych, modyfikujących wspólność majątkową zaliczamy te, które ją poszerzają lub ograniczają. Pozostałe dwa rodzaje w ogóle znoszą wspólność ustawową. Zauważono, że problem przenoszenia przedmiotów i ochrony wierzycieli dotyczy także sytuacji, gdy małżonkowie pozostają w ustroju rozdzielności²⁴.

W literaturze przedmiotu nie ma jednak jednolitego stanowiska, czy intercyza może zmieniać zasady przynależności poszczególnych przedmiotów, czy tylko określonych grup składników.

Sąd Najwyższy w uzasadnieniu przywołanego we wstępie orzeczenia przypominał, że umowa majątkowa małżeńska ma charakter ustrojowy. Zmienia dotychczas obowiązujący ustrój majątkowy przez rozszerzenie lub ograniczenie wspólności ustawowej albo ustanowienie rozdzielności majątkowej. Celem intercyzy jest ustalenie zasad, według których mają się kształtować wzajemne stosunki majątkowe małżonków²⁵. Umowy majątkowe porównywane są także niekiedy do umów założycielskich, które mają cechy umowy ramowej²⁶. W literaturze przedmiotu zauważono, że gdy umowę majątkową zawierają przyszli małżonkowie ma ona charakter wyłącznie organizacyjny, gdyż dotyczy tylko

---

²⁴ M. Łączkowska, *Stosunki majątkowe między przedsiębiorcą i jego małżonkiem w świetle ustroju wspólności ustawowej*, Warszawa 2006, s. 62.

²⁵ M. Goettel, *Umowy w prawie rodzinnym – zarys koncepcji*, w: *Europeizacja prawa prywatnego*, red. M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar, Warszawa 2008, s. 305.

²⁶ A. Dyoniak, *Pojęcie i ważność małżeńskiej umowy majątkowej*, „*Studia Prawnicze*” 1984, nr 4, s. 118; T. Sokołowski, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2010, s. 263. Odmiennie G. Jędrejek, *Intercyzy...*, s. 85–87, który uważa, iż nie są to umowy organizacyjne, gdyż pełnią rolę służebną wobec stosunku podstawowego – małżeństwa. Nie prowadzą do powstania „nowej struktury organizacyjnej”. Jest to według autora nienazwana umowa cywilnoprawna, która nie jest żadnym typem umów zobowiązujących.

zasad przynależności składników do majątków małżonków, natomiast gdy jest zawierana w trakcie trwania małżeństwa, modyfikuje istniejący już ustrój i wprowadza nowy. Umowa majątkowa może także powodować przesunięcia określonych praw majątkowych między majątkami małżonków²⁷. Przesunięcia te są skutkiem postanowień organizacyjnych²⁸, natomiast samo rozporządzenie poszczególnymi przedmiotami z majątku wspólnego do majątku osobistego nie może być traktowane jako umowa majątkowa małżeńska²⁹ w znaczeniu art. 47–51 k.r.o., gdyż nie oznacza ono, że w przyszłości przedmioty majątkowe tego samego rodzaju należeć będą do majątku osobistego³⁰. Zatem właściwą formą do dokonania przenoszeń jest forma przepisana dla danej czynności³¹ i na tej podstawie ocenia się ważność umowy. W przypadku przenoszenia nieruchomości jest to forma aktu notarialnego pod rygorem nieważności (art. 77 § 2 k.c. w zw. z art. 158 k.c.).

W literaturze podniesiono także, że małżonkowie nie zawierają umowy majątkowej małżeńskiej zasadniczo w celu dokonania darowizny określonego przedmiotu na rzecz jednego z małżonków³². Wymóg sporządzania intercyz do przesunięć majątkowych byłby zatem oderwany od realiów praktyki społecznej, gdyż małżonkowie często przenoszą między majątkami przedmioty³³. Umowa majątkowa małżeńska nie zawsze musiałaby być zgodna z zamiarem stron, bo małżonkowie nie muszą chcieć przenosić wszystkich składników danego typu, a tylko pojedyncze³⁴.

Stanowisko przeciwne do zaprezentowanego powyżej wyrażają natomiast zwolennicy umowy majątkowej. Zauważają oni, że brzmienie art. 47 § 1 k.r.o. nie daje podstaw do twierdzenia, że umowa majątkowa nie może dotyczyć konkretnego przedmiotu³⁵. Zmiana reżimu prawnego oznaczonego składnika, polegająca na jego włączeniu do majątku wspólnego lub wyłączeniu, powoduje

²⁷ T. Smyczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2009, s. 100–101.

²⁸ T. Sokołowski, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2010, s. 265.

²⁹ Wyrok SN z 9.09.2011 r., I CSK 616/10...

³⁰ Uchwała SN (7) z 10.04.1991, III CZP 76/90...

³¹ Uchwała SN z 16.01.1964 r., III CO 64/63...

³² A. Dyoniak, *Pojęcie i ważność małżeńskiej...*, s. 127.

³³ T. Sokołowski, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, s. 267.

³⁴ T. Smyczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze...*, s. 99.

³⁵ A. Lutkiewicz, *Glosa do uchwały SN z dnia 10.04.1991...*; G. Jędrejek, *Intercyzy...*, s. 200.

zawsze rozszerzenie albo ograniczenie wspólności, a do tego powinna służyć umowa majątkowa³⁶. Autorzy tego poglądu zwracają uwagę, że w czasie trwania małżeństwa nie można ograniczyć zawierania intercyz do przesunięć między majątkami małżonków tylko określonych rodzajów przedmiotów, bowiem umowa majątkowa małżeńska dotyczyć może przenoszenia konkretnych przedmiotów majątkowych. Stwierdzenie, że umową można przenosić jedynie określone rodzajowo grupy przedmiotów, stanowiłoby ograniczenie swobody zawierania umów, w tym swobody kształtowania ich treści. Takie ograniczenie nie wynika z art. 47 k.r.o. Wręcz przeciwnie, artykuł ten stanowi, że małżonkowie mogą w umowie majątkowej małżeńskiej wspólność ustawową, np. rozszerzyć, a przeniesienie nieruchomości z majątku osobistego do wspólnego jest takim rozszerzeniem³⁷. Ponadto przemawiają za tym reguły wykładni gramatycznej i celowościowej. Ustawodawca nie wskazał, że umową można przenosić przedmioty oznaczone co do gatunku czy oznaczone co do tożsamości. Wykładnia systemowa Kodeksu cywilnego wskazuje natomiast, że jeżeli ustawodawca zamierzał wprowadzić takie ograniczenia, to robił odpowiednie zastrzeżenie w przepisach³⁸.

Zauważono także, że włączenie nieruchomości z majątku osobistego do wspólnego i odwrotnie jest dopuszczalne w zasadzie tylko w intercyzie³⁹. Uzasadnione jest to tym, że trudno byłoby sformułować poprawną jurydycznie umowę cywilnoprawną. Nie wiadomo, co miałyby być przedmiotem tej umowy – czy udział, czy cała nieruchomość. Należy zauważyć, że małżonek właściciel nie przenosi prawa własności całej nieruchomości, ponieważ dalej w ramach wspólności zachowuje do całości współuprawnienie. Nie jest też dopuszczalne rozporządzenie udziałem, który w razie ustania małżeństwa przypadnie małżonkowi. W przypadku umowy majątkowej małżeńskiej takich problemów nie ma⁴⁰. Zauważono, że do przesunięcia przedmiotu między majątkami wystarczyłoby tylko ogólne lub rodzajowe określenie składników, które mają przejść między majątkami. Dla celów praktycznych i dla zapobieżenia ewentualnym sporom

---

³⁶ J. Piątoski, *System prawa rodzinnego i opiekuńczego...*, s. 516–518.

³⁷ J. Gajda, T. Smoczyński, *Umowne ustroje majątkowe*, w: *System Prawa Prywatnego. Prawo rodzinne i opiekuńcze. Tom 11*, red T. Smoczyński, Warszawa 2009, s. 428–429.

³⁸ G. Jędrejek, *Intercyzy...*, s. 200.

³⁹ J. Gajda, T. Smoczyński, *Umowne ustroje majątkowe...*, s. 428–429.

⁴⁰ *Ibidem*.

celowe jest skonkretyzowanie przedmiotów, co dotyczy zwłaszcza nieruchomości⁴¹.

Takiego zagrożenia nie spostrzegł Sąd Najwyższy w omawianym we wstępie orzeczeniu, natomiast przykłady sformułowań, które mogą zostać zapisane w akcie notarialnym, aby skutecznie przenieść nieruchomość za pomocą umowy cywilnoprawnej, były także przedmiotem rozważań w literaturze⁴².

W literaturze przedmiotu pojawiły się ponadto postulaty *de lege ferenda*, żeby wyraźnie uregulować omawianą problematykę⁴³. T. Smyczyński proponuje, aby przesuwanie nieruchomości było skuteczne tylko za pomocą umowy majątkowej małżeńskiej. Ustawodawca mógłby wprowadzić przepis stanowiący o tym, że przeniesienie prawa z majątku wspólnego do osobistego nie jest skuteczne względem wierzyciela, którego wierzytelność powstała przed dokonaniem tej czynności⁴⁴. Rozwiązanie to służyłoby ochronie wierzycieli, do których obecnie mają zastosowanie przepisy Kodeksu cywilnego. Zauważono także, że istotne jest, aby ustawodawca w wyraźny sposób oddzielił intercyzy od umów, których celem jest dokonywanie przesunięć między majątkami małżonków⁴⁵.

Skutek zawarcia umowy majątkowej małżeńskiej

Zasadniczo umowa majątkowa małżeńska jest skuteczna z chwilą zawarcia i nie może działać wstecz⁴⁶. Wyjątkowo może dojść do sytuacji działania wstecznego, gdy małżonkowie rozszerzają wspólność o przedmioty należące już do majątku osobistego⁴⁷. Ponadto małżonkowie mogą wywołać podobny skutek, ograniczając wspólność ustawową w odniesieniu do przedmiotów, które już należą

---

⁴¹ Uchwała SN z 23.03.1995 r., III CZP 32/95, „Orzecznictwo Sądu Najwyższego” 1995, nr 6, poz. 98.

⁴² J. Wiącek, *Glosa do postanowienia z dnia 6 czerwca 1975 r.*..., s. 147.

⁴³ J. Strzebińczyk, *Prawo rodzinne*, Kraków 2013, s. 129. Takiej potrzeby nie widzi jednak M. Goettel, *Umowy w prawie rodzinnym – zarys koncepcji*, w: *Europeizacja prawa prywatnego*, red M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar, Warszawa 2008, s. 312.

⁴⁴ T. Smyczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*..., s. 99–100.

⁴⁵ G. Jędrejek, *Intercyzy*..., s. 195.

⁴⁶ R. Szytk, *Małżeńskie ustroje majątkowe w praktyce notarialnej*, „Rejent” 2004, nr 6, s. 27; G. Jędrejek, *Intercyzy*..., s. 202.

⁴⁷ A. Dyoniak, *Pojęcie i ważność*..., s. 130.

do majątku objętego wspólnością majątkową. Pozostałe postanowienia umowy rozszerzającej wspólność znajdują natomiast zastosowanie na przyszłość.

W sytuacji, gdy małżonkowie ograniczają wspólność, to współwłasność danych przedmiotów ulega przekształceniu ze współwłasności ustawowej w umowną. W ten sposób nie dochodzi jednak do przesunięcia majątkowego między małżonkami. Umowa majątkowa ograniczająca wspólność ustawową o składniki, które należały do majątku wspólnego powoduje, że wspólność łączna w stosunku do tych składników przekształca się we wspólność ułamkową, która wchodzi do majątków osobistych każdego małżonka⁴⁸. Nie ma tu skutku rozporządzającego, gdyż przedmioty te należały wcześniej do majątku małżonków, dochodzi jedynie do przekształcenia wspólności łącznej w ułamkową⁴⁹. Zauważono w literaturze także, że sytuacje prawne powstałe przed zawarciem intercyzy zmieniającej udziały w nieruchomości, nie trwają w dotychczasowej postaci, ale ulegają przekształceniu i dostosowaniu do ułamkowego charakteru prawa, które obciążają (art. 207 k.c.). Podkreślono, że takie ograniczenie może być korzystne dla wierzycieli, gdyż małżonkowie będą odpowiadać swoimi majątkami osobistymi⁵⁰.

Można wskazać też na takie sytuacje, gdy przez zawarcie umowy majątkowej wystąpi skutek rozporządzający, np. gdy poszerzono majątek wspólny o składniki należące do majątku osobistego, w którym znajdowała się nieruchomość. Przed zawarciem umowy właścicielem był tylko jeden małżonek, a po jej zawarciu oboje stają się właścicielami. W takiej sytuacji dochodzi zatem do transferu przedmiotu między majątkami małżonków. Jest on skutkiem zawarcia umowy majątkowej, a nie jej celem.

Ograniczenia w przenoszeniu nieruchomości z majątku wspólnego do majątku osobistego

Jak już podkreślono, większość przedstawicieli doktryny i judykatury uważa, że można przenosić nieruchomości między majątkami małżonków. Warto, dla nadania problematyce szerszego kontekstu, zastanowić się, czy są jakieś

---

⁴⁸ T. Sokołowski, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, s. 272; Wyrok SN z 9.09.2011 r., I CSK 616/10...

⁴⁹ A. Dyoniak, *Pojęcie i ważność...*, s. 131.

⁵⁰ T. Sokołowski, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, s. 271–272.

ograniczenia w rozporządzaniu przedmiotami z majątku wspólnego do majątków osobistych⁵¹. Czy umową można przenosić podstawowe składniki majątku wspólnego⁵²?

Rozporządzanie rzeczą jest jednym z atrybutów prawa własności, którego ochronę zapewnia Konstytucja. Ograniczenia w korzystaniu z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw (art. 31 ust 3, art. 64 ust 1 i 3 Konstytucji).

Na wstępie należy zauważyć, że prawo cywilne niekiedy przewiduje ograniczenia w rozporządzaniu prawem własności, np. prawo pierwokupu (art. 595 k.c.), czy zakaz podziału majątku spółki cywilnej w trakcie jej istnienia (art. 863 § 3 k.c.). Przekładając to na grunt przepisów o ustroju wspólności majątków małżeńskich, jako przykład można podać nieruchomość, którą małżonek włożył jako wkład do spółki cywilnej i stanowi ona współwłasność łączną jego i innego współnika. Aby dokonać rozporządzenia tą konkretną nieruchomością, należałoby najpierw wyłączyć ją ze spółki przez wypowiedzenie swojego w niej udziału lub rozwiązanie spółki (art. 871 k.c.).

Szczególne uregulowania dotyczą także przedmiotów darowanych czy odziedziczonych. Należy zauważyć, że małżonkowie zawierający umowę majątkową małżeńską rozszerzającą wspólność nie mogą postanowić, że przedmioty, które nabędą przez dziedziczenie lub darowiznę wejdą do majątku wspólnego (art. 49 § 1 pkt 1 k.r.o.). Takie postanowienie mogłoby być sprzeczne z wolą spadkodawcy czy darczyńcy. Jeżeli nieruchomość znajdzie się już w majątku osobistym małżonka, staje się on jej właścicielem i może dowolnie nią rozporządzać⁵³. Ograniczeń w przenoszeniu nieruchomości nie ma zatem w przypadku przedmiotów darowanych czy odziedziczonych, które weszły już do majątku osobistego.

Omawiając ograniczenia możliwości dokonywania przesunięć nieruchomości z majątku wspólnego do osobistego należy przede wszystkim mieć na uwadze, że w czasie trwania wspólności ustawowej żaden z małżonków nie

⁵¹ Postanowienie SN z 20.02.2008 r., II CSK 451/07...

⁵² T. Sokołowski, *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Poznań 2013, s. 118.

⁵³ Odmienne J. Strzebińczyk, *Prawo rodzinne...*, s. 128.

może żądać podziału majątku wspólnego. Nie może również rozporządzać ani zobowiązywać się do rozporządzenia udziałem, który w razie ustania wspólności przypadnie mu w majątku wspólnym lub w poszczególnych przedmiotach należących do tego majątku (art. 35 k.r.o.). W kategorii tej mieszczą się także czynności prowadzące do podziału majątku wspólnego⁵⁴.

Podział majątku wspólnego w rozumieniu przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego polega na definitywnym rozliczeniu między małżonkami, stosownie do wielkości udziałów, w zakresie praw majątkowych, które weszły w skład tego majątku. Zatem rozporządzenie przedmiotem, jeżeli nie zmierza do tego rozliczenia, nie jest podziałem majątku wspólnego⁵⁵. Nieważne będą zatem czynności, których cel i treść wskazują na zamiar podziału majątku wspólnego⁵⁶.

Analizując, czy przeniesienie przedmiotu z majątku wspólnego do majątku osobistego narusza art. 35 k.r.o., nie można wskazać jednego generalnego wzorca, z którego będzie wynikało, że zachowanie małżonków narusza ten artykuł. Aby uzyskać odpowiedź, czy małżonkowie doprowadzają do podziału majątku wspólnego, trzeba zbadać każdą sytuację faktyczną oddzielnie, uwzględniając m.in. skład majątków małżonków, wartość składnika, który podlegał rozporządzeniu, a także proporcje wartości tego składnika do całego majątku. Istotny jest również cel działania małżonków. Nie można przy tym domniemywać, że działania małżonków prowadzą do podziału majątku wspólnego, gdyż samo rozporządzenie przez małżonka takim przedmiotem nie stanowi podziału tego majątku. Czynności takie nie sprzeciwiają się także normom z art. 36–40 k.r.o., które regulują zarząd majątkiem wspólnym⁵⁷.

W doktrynie podnosi się, że umowa między małżonkami nie może zmieniać podstawowych składników ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej, bo prowadziłyby to do obejścia prawa. Umowa byłaby wówczas nieważna (art. 58 § 1 k.c.)⁵⁸. Celem takiego uregulowania jest ochrona majątku wspólnego. Małżonkowie, zawierając związek małżeński, zdecydowali się podlegać ustrojowi wspólności ustawowej, zgodzili się na ustawowy sposób przynależności przedmiotów do poszczególnych majątków i tym samym nałożyli na siebie pewne

⁵⁴ T. Smoczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze...*, s. 98.

⁵⁵ Uchwała SN z dn. 10.04.1991, III CZP 76/90...

⁵⁶ J. Ignaczewski, *Małżeńskie ustroje majątkowe*, w: *Małżeńskie prawo majątkowe*, red. J. Ignaczewski, Warszawa 2008, s. 69–70.

⁵⁷ Uchwała SN z 10.04.1991, III CZP 76/90...

⁵⁸ T. Sokołowski, *Kodeks rodzinny...*, s. 268.

ograniczenia. Gdyby chcieli zmienić ustrój, ustawodawca dał im możliwość zawarcia umowy majątkowej małżeńskiej. Należy zauważyć, że ograniczenia takiego nie ma natomiast w stosunku do osób trzecich i małżonkowie mogą dawać obcej osobie także podstawowy składnik majątku.

Przeciwnicy dokonywania rozporządzeń między majątkami małżonków przez umowy z kodeksu cywilnego podnoszą, że może zdarzyć się tak, że systematyczne darowizny podzielią majątek wspólny i w konsekwencji będą stanowiły obejście prawa dotyczącego zakazu jego podziału w czasie trwania wspólności⁵⁹. Obawiają się też, że dopuszczalność przesunięć przedmiotów między małżonkami pozbawia praktycznego znaczenia przepisy o składzie majątku wspólnego czy też o małżeńskich umowach majątkowych⁶⁰. Do umów małżonków o przeniesienie przedmiotów nie mają tym samym zastosowania przepisy o szczególnej ochronie osób trzecich (art. 47¹ k.r.o.). Odpowiadając na te zarzuty, należy zwrócić uwagę na fakt, że dokonywanie rozporządzeń nie powoduje likwidacji wspólności majątkowej, gdyż do jej istnienia nie jest potrzebny konkretny majątek⁶¹. Do majątku wspólnego dalej przynależą będą kolejne nabywane przedmioty, nie zmienia się też sposób zarządu tymi składnikami czy obowiązek informowania między małżonkami o wykonywanym zarządzie.

Nieważne na podstawie art. 58 § 1 k.c. będą zatem takie czynności prawne między małżonkami, których treść lub cel wskazują, że zmierzają do podziału majątku wspólnego w trakcie trwania wspólności⁶². Ustawodawca ograniczył tutaj zasadę swobody zawierania umów. Zatem jeżeli nieruchomości jest jedynym, albo istotnym składnikiem majątku wspólnego, a przeniesienie jej do majątku osobistego ma na celu podział tego majątku, to wówczas ta czynność będzie nieważna. Łatwo można wyobrazić sobie jednak sytuację, że małżonkowie przenoszą jedyną nieruchomości do majątku osobistego małżonka, np. aby mąż włączył ją do spółki cywilnej, a nie mają przy tym zamiaru podziału majątku wspólnego. Z drugiej strony, może dojść do sytuacji, gdy chcąc chronić majątek wspólny

⁵⁹ A. Lutkiewicz-Rucińska, *Odpowiedzialność majątkiem wspólnym za zobowiązania cywilnoprawne współmałżonka*, Bydgoszcz–Gdańsk 2003, s. 34 i n.; E. Skowrońska-Bocian, *Małżeńskie...*, s. 83–84; Postanowienie SN z 20.02.2008 r., II CSK 451/07.

⁶⁰ J. Piątowski, *System prawa rodzinnego...*, s. 396.

⁶¹ Uchwała SN z 10.04.1991r., III CZP 76/90...; J. Panowicz-Lipska, *Glosa do Postanowienia SN z dn. 6.6.1975...*

⁶² Postanowienie SN z 6.06.1975 r., III CRN 134/75...; Uchwała SN z 10.04.1991 r., III CZP 76/90...

przed wierzycielami, małżonkowie przenoszą nieruchomości do majątku osobistego małżonka, który nie jest dłużnikiem.

W judykaturze podniesiono także, że rozporządzenie składnikiem majątku wspólnego powinno odpowiadać podstawowym obowiązkom małżonków, takim jak współdziałanie dla dobra rodziny, którą przez swój związek założyli (art. 23 k.r.o.) oraz przyczyniania się do zaspokajania potrzeb rodziny (art. 27 k.r.o.)⁶³. W literaturze wyrażono natomiast pogląd, że: „dokonanie takiego rozszerzenia nie jest dowolne i musi pozostać w logicznym i funkcjonalnym związku kauzalnym z dokonanymi zmianami ustroju majątkowego oraz kompleksowo ujmowaną sytuacją obojga małżonków, nie tylko majątkową, ale i osobistą, rodzicielską, zawodową, a także zdrowotną”⁶⁴.

Rozważając zatem, czy czynność małżonków nie jest sprzeczna z zasadami współżycia społecznego (art. 58 k.c. – np. z zasadą równouprawnienia małżonków, dobrem rodziny i zapewnieniem jej odpowiednich warunków bytu) i tym samym nieważna, należy uwzględnić różnorodne czynniki, m.in. konkretną sytuację małżonków, zasady racjonalnej gospodarki, zmieniającą się sytuację gospodarczą, mającą znaczenie dla podejmowania decyzji majątkowych⁶⁵. Pojawił się jednak pogląd przeciwny, zgodnie z którym wzgląd na wykonanie obowiązku zaspokajania potrzeb rodziny i w ogóle obowiązek alimentacyjny jest zbędny, gdyż na te obowiązki wybór ustroju nie ma znaczenia. Zauważa się też, że po wielu latach, gdy pojawią się między małżonkami spory, skuteczność umów między małżonkami mogłaby być podważana⁶⁶.

Ochrona wierzycieli małżonka dłużnika, w sytuacji gdy małżonkowie dokonali przeniesienia nieruchomości pomiędzy ich majątkami

Opowiadając się za dopuszczalnością przesunięć nieruchomości między majątkami małżonków, trzeba także rozważyć sposób ochrony wierzycieli małżonków.

Możliwość dokonywania omawianych rozporządzeń jest podyktowana ochroną samych małżonków, ich prawa własności, a także leży w interesie

⁶³ Uchwała SN z 10.04.1991 r., III CZP 76/90...

⁶⁴ T. Sokołowski, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, s. 270.

⁶⁵ Uchwała SN z 10.04.1991 r., III CZP 76/90...

⁶⁶ T. Smoczyński, *Prawo rodzinne...*, s. 98.

wolności obrotu gospodarczego. Przenoszenie nieruchomości może jednak spowodować, że kontrahenci małżonka-dłużnika nie znajdą zaspokojenia swoich roszczeń. Wprowadzenie zakazu czy ograniczenia przenoszenia przedmiotów majątkowych między majątkami małżonków nie można uzasadniać ochroną wierzycieli. Takie ograniczenie prawa własności byłoby niekonstytucyjne ze względu na brak proporcjonalności. Należy pamiętać, że małżonkowie mogą przecież dobrowolnie przenosić rzeczy na osoby trzecie.

Wierzyciele mają jednak pewne instrumenty ochrony swoich roszczeń. Ochrona jest ułatwiona, ponieważ prawo ustanawia w wypadku małżonków, w niektórych sytuacjach, domniemanie działania na szkodę wierzyciela. Dla ustalenia pozycji wierzycieli należy porównać ich sytuację, gdy małżonkowie dokonują rozporządzeń między sobą i na rzecz osoby trzeciej. W którym przypadku kontrahenci są w lepszym położeniu?

W wypadku dokonania przesunięcia z majątku wspólnego do majątku osobistego jednego z małżonków, wierzycielowi przysługuje ochrona na ogólnych zasadach przewidzianych w art. 59 i 527 § 1 k.c., tj. względna nieważność umowy albo skarga paulińska. Uzupełniająco należy dodać, że kolejna możliwość odnosi się do ochrony z umowy majątkowej małżeńskiej, w przypadku gdy intercyza powoduje skutek wsteczny. Sposób ochrony wierzycieli zależy zatem od sposobu transferu przedmiotu.

Omawiając pierwszy sposób dokonywania przesunięć rzeczy, tj. za pomocą umowy cywilnoprawnej, należy omówić instytucję względnej nieważności czynności prawnej i skargę paulińską. Obie są wykorzystywane przez wierzycieli, którzy nie mogą znaleźć zaspokojenia swoich roszczeń z powodu działania dłużnika. Obie powodują skutki tylko względem nich, a nie *erga omnes*.

W razie zawarcia przez małżonków umowy, której wykonanie czyni całkowicie lub częściowo niemożliwym zadośćuczynienie roszczenia osoby trzeciej, osoba ta może żądać uznania umowy za bezskuteczną w stosunku do niej, jeżeli małżonkowie o jej roszczeniu wiedzieli albo jeżeli umowa była nieodpłatna (art. 59 k.c.). Uznania za bezskuteczną nie można domagać się po upływie roku od jej zawarcia. Taka sama droga ochrony przysługuje wierzycielowi, gdy przedmiot był przeniesiony na osobę trzecią.

Druga możliwość ochrony to wykorzystanie instytucji skargi paulińskiej. Można z niej skorzystać, gdy wskutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli, osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową (art. 527 k.c.). Wówczas każdy z wierzycieli może żądać uznania tej czynności za

bezskuteczną w stosunku do niego, jeżeli dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, a osoba trzecia (współmałżonek) o tym wiedziała lub przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć. Przepis ten dopuszcza zatem możliwość działania przez małżonka na szkodę wierzycieli⁶⁷. Wprowadza jednak ochronę kontrahentów, którzy zostali w ten sposób pokrzywdzeni. Prawo przewiduje także ułatwienia dowodowe przez ustanowienie domniemań. Domniemywa się bowiem, że dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela, jeżeli dokonał rozporządzenia na korzyść osoby, która pozostawała z nim w bliskim stosunku (art. 527 § 2 k.c.), albo czynność była nieodpłatna (art. 528 k.c.), np. darowizna. Małżonkowie, którzy dokonują rozporządzeń między sobą, z reguły pozostają w stosunku bliskości. Wierzyciel jest zatem w korzystniejszej sytuacji niż gdyby majątek był przenoszony na osoby trzecie. Wierzyciel musi udowodnić podstawę domniemania – tj. istnienie bliskiego stosunku między dłużnikiem a osobą trzecią w chwili dokonywania zaskarżonej czynności. Małżonek będzie uznany za osobą najbliższą, a tym samym będzie objęty domniemaniem, zgodnie z którym dłużnik działa na szkodę wierzycieli. Przy rozporządzeniu na rzecz osoby trzeciej domniemania będą obowiązywały przy czynnościach nieodpłatnych, gdy stroną umowy będzie przedsiębiorca pozostający z dłużnikiem w stałych stosunkach gospodarczych albo inna dla małżonka osoba bliska.

Wyrażono pogląd, że korzystniejsze dla wierzyciela jest przeniesienie przedmiotów za pomocą umowy majątkowej małżeńskiej⁶⁸, gdyż skuteczność umowy majątkowej względem nich zależy od tego, czy o umowie i jej rodzaju wiedzieli (art. 47¹ k.r.o.). Jeżeli kontrahent nie został odpowiednio poinformowany, wówczas stosunki majątkowe względem niego ocenia się tak, jakby umowa majątkowa nie została zawarta. Ochrona będzie jednak występowała tylko w sytuacji, gdy rozporządzenie danym składnikiem albo zmiana udziałów we współwłasności jest skutkiem zawarcia umowy majątkowej małżeńskiej.

W literaturze podnosi się, że wierzyciel nie ma obowiązku dokładania starań, aby ustalić sytuację majątkową małżonków, gdyż to na nich spoczywa ciężar udowodnienia, że informowali kontrahenta o umowie majątkowej i jej rodzaju⁶⁹. Wierzyciel może mieć wówczas wiedzę, że nieruchomości została przeniesiona

⁶⁷ P. Warczyński, *Przesunięcia między majątkami...*, s. 89.

⁶⁸ T. Smyczyński, *Prawo rodzinne ...*, s. 99.

⁶⁹ A. Lutkiewicz, *Glosa do uchwały SN z dnia 10.04.1991...*

z majątku wspólnego do osobistego i przeniesienie to jest względem niego skuteczne. Nie zawsze jednak tak będzie, gdyż wierzyciel będąc poinformowany o zawarciu umowy, nie musi znać jej treści. Kodeks rodzinny z 1950 roku regulował tę kwestie inaczej. Zgodnie z art. 28 § 3 k.r. małżonkowie mogli powoływać się wobec osób trzecich na umowę majątkową małżeńską tylko wtedy, gdy jej treść była tym osobom wiadoma. *De lege lata* uważa się, że kontrahent nie musi znać dokładnie postanowień umowy. Wówczas to on musi podjąć starania, aby ustalić, co stało się z nieruchomością, kto jest jej aktualnym właścicielem i podjąć dalsze kroki prawne, aby szukać zaspokojenia z tej nieruchomości. Staranny wierzyciel w każdym przypadku będzie dążył do dokładnego wyjaśnienia sytuacji majątkowej małżonka. Zwraca się też uwagę, że do zawarcia umowy majątkowej małżeńskiej nie mają zastosowania przepisy dotyczące instytucji skargi paulińskiej⁷⁰. Ochrona wierzyciela w tym wypadku może być niewystarczająca ze względu na niezajomość treści umowy majątkowej.

Postawić można też pytanie, czy małżonek, który wyraził zgodę na dokonanie czynności staje się stroną czynności prawnej? Należy przypomnieć, że w przypadku rozporządzenia nieruchomością, zgoda małżonka jest potrzebna do dokonania czynności prawnej prowadzącej do zbycia, obciążenia, odpłatnego nabycia nieruchomości lub użytkowania wieczystego, jak również prowadzącej do oddania nieruchomości do używania lub pobierania z niej pożytków (art. 37 § 1 pkt 1 k.r.o.). Jak zatem wygląda odpowiedzialność za czynność, gdy współmałżonek rozporządził nieruchomością, a dłużnik wyraził na to zgodę? Jeżeli dłużnik nie staje się stroną czynności⁷¹, to czy wówczas może dojść do utrudnień dla wierzycieli w ochronie ich praw przy wytaczaniu powództw na podstawie skargi paulińskiej? W tej sytuacji na szkodę wierzyciela nie działa dłużnik, tylko jego małżonek. Działanie to może udaremnić egzekucję, w sytuacji gdyby klauzula wykonalności mogła być nałożona na majątek wspólny. Małżonek-dłużnik może przecież porozumieć się ze współmałżonkiem, aby ten dokonał darowizny nieruchomości z majątku wspólnego na swój majątek osobisty, na którą on – dłużnik wyrazi zgodę. Może też celowo nie potwierdzać dokonanej czynności, aby uniemożliwić wierzycielowi wszczęcie postępowania na podstawie skargi paulińskiej. Czy w opisanych wyżej sytuacjach zostaje jednak spełniona przesłanka do wstąpienia ze skargą paulińską? Czy działania współmałżonka

⁷⁰ Wyrok SN z 9.09.2011 r., I CSK 616/10...

⁷¹ A. Szpunar, *Przesunięcia między majątkiem...*, s. 14; T. Smoczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze...*, s. 96; J. Panowicz-Lipska, *Glosa do Postanowienia SN z dn. 6.6.1975 r...*

zaliczamy też do czynności prawnych dłużnika? Sąd Najwyższy w orzeczeniu wydanym w sytuacji, w której dłużnikiem był tylko jeden z małżonków, a darowizna nieruchomości wchodzącej w skład majątku wspólnego została dokonana przez dłużnika i jego małżonka stwierdził, że wierzyciel może domagać się uznania tej czynności prawnej za bezskuteczną na podstawie art. 527 § 1 k.c.⁷² Sąd uznał, że co prawda dłużnikiem jest tylko jeden z małżonków, ale i drugi odpowiada za dług. Współmałżonek musi zatem znosić egzekucję z majątku wspólnego według zasad z art. 41 k.r.o. Zdaniem Sądu Najwyższego nie ma przeszkód, aby obu małżonków określić mianem dłużników. Za wykładnią taką przemawiają wnioski wykładni językowej, systemowej oraz względy celowościowe. Wykładnia przeciwna prowadziłaby do osłabienia bezpieczeństwa obrotu oraz zachęcała do zachowań naruszających ochronę interesu wierzycieli. Stanowisko to powinno być analogiczne, także wtedy, gdy umowę rozporządzającą przedmiotem zawarł jeden małżonek, ale za zgodą małżonka dłużnika⁷³.

Należy zauważyć, że wierzyciel może także powoływać się na nieważność czynności prawnej, gdyż w czasie trwania wspólności ustawowej nie można żądać podziału majątku wspólnego (art. 35 k.r.o.). Małżonkowie nie mogą również rozporządzać ani zobowiązywać się do rozporządzania udziałem, który w razie ustania wspólności przypadnie im w majątku wspólnym lub w poszczególnych przedmiotach należących do tego majątku. Zatem czynność prawna sprzeczna z ustawą albo mająca na celu obejście ustawy jest nieważna, chyba że właściwy przepis przewiduje inny skutek (art. 58 § 1 k.c.). W omawianej sytuacji nie ma przepisów, które nadawałyby tej czynności inny skutek, zatem czynności naruszające art. 35 k.r.o. są nieważne. W literaturze przedmiotu pojawiła się jednak wątpliwość, że często trudno będzie udowodnić celowe działania małżonków, szczególnie wtedy, gdy będą dokonywali przesunięć z majątku wspólnego do majątku osobistego sukcesywnie i w odstępach czasu⁷⁴. Zauważono przy tym, że prawo nie chroni dostatecznie wierzyciela małżonka-dłużnika⁷⁵. Nie można się jednak z tym zgodzić. Ochrona wierzyciela, jak już zostało to omówione, jest wystarczająca.

⁷² Uchwała SN z 24.10.2003 r., III CZP 72/03, „Monitor Prawniczy” 2003, nr 22, str. 1010.

⁷³ M. Pyziak-Szafnicka, *Glosa do uchwały SN 24.10.2003, III CZP 72/03*, OSP 2004, nr 9, poz 116.

⁷⁴ A. Lutkiewicz, *Glosa do uchwały SN z dnia 10.04.1991...*

⁷⁵ A. Lutkiewicz-Rucińska, *Odpowiedzialność majątkiem...*, s. 34 i n.; A. Lutkiewicz, *Glosa do uchwały SN z dnia 10.04.1991...*

Warto też wspomnieć o ochronie wierzycieli przewidzianej w kodeksie karnym. Dłużnik, który działa na szkodę wierzycieli, popełnia przestępstwo i podlega odpowiedzialności karnej, a tym samym może zostać pozbawiony wolności. Przestępstwo popełnia ten, kto w razie grożącej mu niewypłacalności lub upadłości udaremnia lub uszczupla zaspokojenie swojego wierzyciela przez to, że usuwa, ukrywa, zbywa, darowuje, niszczy, rzeczywiście lub pozornie, obciąża albo uszkadza składniki swojego majątku (art. 300 § 1 k.k.). Do innych przypadków popełnienia przestępstwa możemy zaliczyć działania w celu udaremnienia wykonania orzeczenia sądu lub innego organu państwowego, udaremnienia lub uszczuplenia zaspokojenia swojego wierzyciela przez to, że dłużnik usuwa, ukrywa, zbywa, darowuje, niszczy, rzeczywiście lub pozornie, obciąża albo uszkadza składniki swojego majątku zajęte lub zagrożone zajęciem, bądź usuwa znaki zajęcia (art. 300 § 2 k.k.). Surowszą odpowiedzialność dłużnik ponosi, gdy działa na szkodę wielu wierzycieli (art. 300 § 3 k.k.). Są to przestępstwa ścigane na wniosek pokrzywdzonego (wyjątek, gdy wierzycielem jest Skarb Państwa). Wierzycielom w procesie karnym przysługuje także możliwość żądania naprawienia szkody (art. 46 k.k.)⁷⁶ czy wytoczenia powództwa cywilnego w procesie karnym (art. 62 k.p.k.)⁷⁷.

Z przedstawionych twierdzeń można wyprowadzić tezę, że ochrona wierzycieli jest dostateczna. Są oni w lepszej sytuacji, ze względu na domniemania przy skardze paulińskiej, gdy małżonkowie dokonują przesunięć majątkowych względem siebie niż na osoby trzecie.

Podsumowanie

Słusznie większość przedstawicieli doktryny i judykatury twierdzi, że umowa małżonków, w której rozporządzają przedmiotem i przenoszą go z majątku wspólnego do majątku osobistego, nie jest umową majątkową małżeńską. Aby umowa taka była ważna, muszą zostać spełnione przesłanki z kodeksu cywilnego. Wierzycielom małżonków przysługują roszczenia chroniące ich prawa na zasadach ogólnych, wyrażone w art. 59 k.c. i 527 k.c.

⁷⁶ T. Bojarski, *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2013, s. 157–159.

⁷⁷ K. Boratyńska, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Boratyńska, Warszawa 2012, s. 187–188.

W orzecznictwie zauważono też, że zdarza się, że skutkiem zawarcia umowy majątkowej jest przejście nieruchomości pomiędzy majątkami małżonków, np. gdy małżonkowie postanowią, że składniki majątków osobistych nabyte przed podpisaniem umowy, wejdą do wspólności ustawowej. Celem samej umowy majątkowej nie jest jednak przenoszenie przedmiotów, tylko zmiany organizacyjne w ich ustroju majątkowym.

Pokreślić można, że dla przenoszenia nieruchomości potrzebna jest zawsze forma aktu notarialnego. Należy także zauważyć, że przenoszenie nieruchomości między majątkami małżonków wymaga zawarcia umowy, którą prawie zawsze podpisują oboje małżonkowie. Muszą oni zatem wspólnie zdecydować o przeniesieniu nieruchomości między ich majątkami. Wyjątkiem jest nieodpłatne przeniesienie nieruchomości z majątku osobistego do majątku wspólnego, które może być dokonane tylko przez jednego małżonka (art. 37 § 1 k.r.o.).

Granice w przenoszeniu nieruchomości między majątkami małżonków wprowadza art. 35 k.r.o., zgodnie z którym żaden z małżonków nie może w trakcie trwania wspólności żądać podziału majątku wspólnego, rozporządzać ani zobowiązać się do rozporządzenia udziałem, który przypadnie mu w majątku wspólnym lub w poszczególnych przedmiotach. Każdy przypadek działania małżonków należy badać pod kątem jego zgodności z art. 35 k.r.o. indywidualnie, mając na względzie całokształt ich sytuacji majątkowej oraz cel podejmowanych czynności.

TRANSFER REAL ESTATE FROM JOINT ESTATE OF SPOUSES TO PERSONAL ASSETS IN LIGHT OF JUDGMENTS AND VIEWS OF DOCTRINE

Summary

The article concerns transfer object between spouses' property. After researching it was found that spouses can move real estate between them with civil law contracts. Sometimes it is also the effect of the matrimonial contract, for example when spouses agree that the components of personal assets, will come to the joint estate. But the purpose of the matrimonial contract itself is not moving objects, only the organizational changes in the matrimonial system of spouse. Transfer real estate always needs a form of a notarial deed. Polish law also introduces some restrictions on the transfer

---

this objects and protection of creditors of the spouses. In the literature, however, there were *de lege ferenda* postulates that the discussed issue should be expressly regulated.

Translated by Anna Urbańska-Lukaszewicz

Keywords: family and guardianship code, spouses' property matrimonial agreement, transfer real estate between spouses' property, real estate, restrictions on the disposal of real estate, creditors protection